

SA EXAM PAPERS This Paper was downloaded from SAEXAMPAPERS
SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

SA EXAM PAPERS

Proudly South African

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2025

TSUMBANDILA YA U MAKA

MARAGA: 80

Tsumbandila iyi ya u maka i na masiatari a 29.

SA EXAM PAPERS

TSIVHUDZO KHA VHATOLI/VHAMAKI

- Memorandamu uyu i tou vha tsumbandila fhedzi ya u thusa vhatoli/vhamaki.
- Memorandamu u tea u thoma wa dzulelwa dzulo nga vhothe vha kwameaho khathihi na phanele ya u linga musu u maka hu sa athu u thoma.
- Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u eliwa nga u angaredza zwi tshi tevhedza vhukoni/ndeme yazwo.

MAGA A U TOLA/MAKA

1. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso dzi fhiraho tshivhalo tsho tiwaho, kha vha make/tole fhedzi phindulo ya u thoma. (**Mulingiwa ha tei u fhindula mbudziso ndapfu na mbudziso pfufhi u bva kha lushaka luthihi lwa bugu/liiwalwa.**)
2. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso dzothe nna u bva kha KHETHEKANYO YA A, (vhurendi ho randelwaho), kha vha make/tole phindulo mbili fhedzi dza u thoma.
3. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso ndapfu mbili kana mbudziso pfufhi mbili kha KHETHEKANYO dza B na C, kha vha make/tole ya u thoma vha **litshe** ya vhuvhili. Arali mulingiwa o fhindula mbudziso dzothe nna, kha vha make phindulo ya u thoma kha KHETHEKANYO iinwe na iinwe, tenda a vha o fhindula mbudziso nthihi pfufhi na nthihi ndapfu.
4. Arali mulingiwa a nga fhindula phindulo mbili hune ya u thoma ya vha yo khakhea ngeno ya vhuvhili i yone, kha vha make ya u thoma vha **litshe** ya vhuvhili.
5. Arali phindulo dzi songo nomboriwa nga ngona, kha vha make/tole vha tshi tevhedza memorandamu.
6. Arali vhukhaki ha mupeleto vhu tshi nga khakhisa thalutshedzo, kha vha zwi make/tole sa vhukhaki. Arali zwi sa khakhisi thalutshedzo, kha vha make sa zwone.
7. *Mbudziso ndapfu/dza maanea:*
 Arali maanea/phindulo ndapfu ya nga vha pfufhi kha tshivhalo tsha maipfi tsho tiwaho, vha songo nea ndatiso, ngauri o no di dzula o dihatula ene mupe. Arali phindulo ya lapfesa u fhirisa mpimo, kha vha sedzuluse/tole nga ho teaho nyimele nahone vha songe mutumba na vhatoli vhahulwane. Kha vha shumise rubriki dza u linga dzi re kha *Aphendikisi ya A na B* u tola maanea a vhalingiwa.

8. *Mbudziso pfufhi:*
Arali mulingiwa a songo shumisa zwiðevhe musi o humbelwa uri a khouthu, **vha songo ñea ndatiso.**
9. Kha **mbudziso dzo vuleaho**, hu songo avhelwa maraga kha EE/HAI, kana kha NDI A TENDA/A THI TENDI. Thikhedzo/Khwathisedzo/thalutshedzo kha zwi vhe zwone zwi dzhielwaho nzhele kana zwi avhelwaho maraga.
10. Hu songo avhelwa maraga kha NDI NGOHO/A SI ZWONE kana NDI MBUNO/KUHUMBULELE KWAVE. Thikhedzo/Khwathisedzo/thalutshedzo kha zwi vhe zwone zwi dzhielwaho nzhele kana zwi avhelwaho maraga.
11. Phindulo dza mbudziso pfufhi dzi tea u ðoliwa/makiwa nga vhusedzi hu tshi dzhielwa nzhele mbofho dzo tshewaho/dzhiwaho kha dzulo ða u linganyisa memorandamu.

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

'PHANDA RI A YA' – MN Musehane

KUAVHELWE KWA MARAGA

Maraga dzi avhelwe nga ndila yone:

- Maraga dza 6 ndi dza mbuno.
- Maraga 4 ndi dza tshivhumbeo na luambo. Dzone dzi avhelwe nga ndila heyi:
  - Maraga 4 arali mbuno dzi 5–6
  - Maraga 3 arali mbuno dzi 4
  - Maraga 2 arali mbuno dzi 3
  - Maraga 1 arali mbuno dzi 2
  - Maraga 0–1 arali mbuno dzi 0–1

'PHANDA RI A YA' – MN Musehane

- Kha vha shumise mbuno dzi tevhelaho, kha dziñwe dzo newaho, sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola mbudziso iyi. Vhupfiwa ha vhalingiwa vhu nga fhambana zwi tshi ya nga kunyanyutshele na kupfesesele kwavho kwa tshirendo.
- Kha vha shumise rubriki i re kha siatari la u fhedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

PHANDA RI A YA – NM Musehane

Marangaphanda

Kunangelwe kwa maipfi/dikishini ndi ndila ine murendi a shumisa maipfi a tokonyaho/gobolaho, o teaho vhurendi hu u bvisela khagala mihumbulo yawe. Zwiga ndi zwithu zwo imelaho tshiñwe tshithu ngauri tsha vha na zwinzhi zwi tutshelanaho natsho. Thero ya murendi ndi ya u swikelela u wana zwine a khou toda naho a tshi zwi divha uri a zwo ngo leluwa.

Mbuno

- Kha mutaladzi wa 1 murendi u shumisa ipfi '**vhifhela**' a tshi sumbedza uri naho zwi songo leluwa zwi tshi khou konda u do bvela khagala na lwendo lwawe.
- Murendi u shumisa ipfi, '**Lungama**', a tshi todou sumbedza uri hu na fhethu hune a toda u hu swika a sa sedzi murahu. Murendi u khou digana uri u toda u dzhena Mudzimuni.

- **Zwipuku** na **miphogoli**, ndi zwiḡa zwi sumbedzaho u ofhisa na u shushedza muthu. Murendi u sumbedza uri zwoṡhe zwi ofhisaho, a zwi nga koni u mu thivhela u fara tshe a pika tshine tsha vha lutendo lwawe.
- **Ndau dzi tshi vhomba na phele** ndi zwiḡa zwa phuka dza vhuhali dzine dza vhulaha, murendi uri ha nga tendi u kheluswa/lata ndila ye a fara.
- Ipfi, **'donolela'** li sumbedza uri muthu ha sokou sedza ngei na ngei, u sedza fhethu huthihi. Murendi u khou sumbedza uri lutendo lune a ṡoṡou lu swikela ha nga sedzi kha luṡwe, u ḡo sedza lwonolwo fhedzi.
- Nga ipfi **'madotovhonya'** li sumbedza uri magoswi a vha nga wani tshithu nga dzone nyofho.
- Murendi o shumisa ipfi **'dzanga'** a tshi ṡoṡou bvisela khagala zwithu zwavhuḡi zwine zwa ḡo wanwa nga vhane vha kondelela.
- Ipfi, **'tahala'**, li bvisela khagala uri u ḡo kunda naho a tshi nga vhaiswa u ḡo fhedza o swika naho o no hula. Murendi u bvisela khagala uri u ḡo zwi kona nga u sa fhela mbilu na u ḡifunga

Magumo

Murendi o kona u shumisa kunangelwe kwa maipfi/dikishini na zwiḡa u bvededza thero yawe ya uri a hu na tshithu tshine tsha nga mu thivhela u swikela gundo la zwine a khou ṡoṡa, zwoṡhe zwipiringedzi na zwi shushaho u ḡo zwi kunda.

[10]

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

'NDI DEMBE-DE VHAHASHUNI?' – A A Mphaga

- 2.1 Ndi alushini.√ Ngauri hu ambiwa nga Mudzimu/zwithu zwi bvaho Bivhilini.√ (2)
- 2.2 Ndi khaesura.√ Hu vha na u awela nyana ha dovha ha iswa phanda na u rendwa hu tshi khwaṡhisedzwa zwi ambiwaho.√ (2)
- 2.3 Thounu yo fholaho ya fhasi,√ i khwaṡhisedzaho u vha isala hu pfisho vhuṡungu ha u sa thetshesela ho fhedzaho ho ḡisa mabulayo.√ (2)
- 2.4 Muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bvisela khagala nga ndima/tshitanza tsha vhuvhili tsha tshirendo itshi ndi wa uri vhatu vha tea u thetshesela musi vha tshi laiwa uri vha si wele khomboni/khakhathini.√√ (2)
- 2.5 Ee, ndi a ima nae. Shangoni vhatu a vha khou andana, ho anda dziphambano, vhatu vha lwa nga tshavho, mivhuso i dzulela u vutshelana, khakhathi na nndwa dzo ḡala.√√ (2)

[10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

'AFURIKA-TSHIPEMBE' – LR Ndlovu

- 3.1 Ndi lifanyisi.√ Hu khou fanyiswa u shanduka matshilele a muthu na u duvhudza ha luvhidi na dzwingari.√ (2)
- 3.2 Ndi khaesura.√ Hu vha na u awela nyana ha dovha ha iswa phanda na u rendwa hu tshi khwathisedzwa zwi ambiwaho.√ (2)
- 3.3 Thounu yo fholaho ya fhasi,√ i khwathisedzaho u vha isala hu pfisho vhutungu hu tshi fhembeledzwa vhadzulapo vha la Afurika-Tshipembe uri vha dibvise kha tshitalula vha tangedze tshanduko.√ (2)
- 3.4 Muhumbulo muhulwane wa ndima/tshitanza tsha 2 ndi wa uri u sa ranga phanda vhatu zwavhudi zwi tambudza vhadzulapo vhothe/Tshitalula tshi khou vhaisa vhadzulapo nge vharangaphanda vha kale vha sa lwe natsho vha tshi kunda.√√ (2)
- 3.5 Ee, ndi a ima nae.
Ngauri vharangaphanda vha Afurika-Tshipembe vha tea u vha vhatu vhane vha thetshesha vha dovha vha talifha uri vha kone u ranga tshitshavha phanda zwavhudi, hu si u tshi xedza kana u tshi vhaisa.√√ (2)
- [10]

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

'VODA KHA TSHIANGALADZI' – TT Mudau

- 4.1 Ndi lifanyisi.√ Hu khou fanyiswa u naka ha tshifanyiso tsha nyalunako wa musidzana na u penya ha naledzi.√ (2)
- 4.2 Ndi khaesura.√ Hu vha na u awela nyana ha dovha ha iswa phanda na u rendwa hu tshi khwathisedzwa zwi ambiwaho.√ (2)
- 4.3 Thounu ya ntha,√ ine ya khwathisedza lunako lwa tshifanyiso tsha musidzana lu khou takadza murendi.√ (2)
- 4.4 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri shangoni hu na vhatu vho nakaho/u naka ha vhatu hu a fhambana.√√ (2)
- 4.5 Ee, ndi a ima nae:
Shangoni hu na vhatu vho nakaho lune vhatu vhanzhi vha takalela u vha tsini navho kana u vhumba vhukonani navho.√√ (2)
- [10]

NA

SA EXAM PAPERS

VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO (HA KHOMBEKHOMBE)

MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

'DZIEDZI' – TA Ravhanga

- 5.1 Ipfi, 'tamara', li bvisela khagala uri ndi musi vhutshilo vhu tshi vho vhavha/konda.√√ (2)
- 5.2 Ndi lifanyisi.√ Hu khou fanyiswa u vhavha ha vhutshilo na u vhavha ha mutshelo u songo vhibvaho.√ (2)
- 5.3 Ndi aligori.√Ngauri tshi khou eletshedza vhathu uri musi vhutshiloni vha tshi tangana na zwi kondaho vha tea u imedzana nazwo uri vhutshilo vhu vha difhele.√ (2)
- 5.4 Mutevhetsindo wa u ongolowa.√ Murendi u khou renda nga zwithu zwi sa takadzi zwine vhathu vha tangana nazwo vhutshiloni.√ (2)
- 5.5 Ee, ndi a tendelana nae, ngauri vhutshiloni musi muthu a tshi tangana na khaedu/thaidzo ho ngo tea u dzi shavha, u tea u imedzana nadzo uri a dzi kunde a kone u tshila o takala.
 [Muhumbulo u hanedzanaho na izwo zwi re afho ntha u sedzuluswe u toliwe arali u tshi pfesesea] √√ (2)

[10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUŁOO**NGANEA****MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO NDAPFU**

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khritheria 5(12 – 15) 8 – 10
- Arali e kha khritheria 4(9 – 11) 6 – 7
- Arali e kha khritheria 3(6 – 8) 4 – 5
- Arali e kha khritheria 2(4 – 5) 2 – 3
- Arali e kha khritheria 1(0 – 3) 0 – 1

ADENDAMU

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.
- Vhalingiwa vha nga nekedza tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re kha siatari la u fhedza musi vha tshi tola/ maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Mvumbo ndi ndila ine muñwali a ola/bvisela khagala vhaanewa/vhabvumbedzwa o sedza vhuvha havho/zwine vha tshilisa zwone. Vhaanewa/vhabvumbedzwa ndi vhathu khumbulelwa vhane muñwali a vha shumisa u bveledza bugu yawe. Buguni iyi muñwali o shumisa Vho Luvhani, Vho Madilaga na Vho Ana uri ndi vhathu-de. Thero/muhumbulo muhulwane ndi zwine muñwali a tama ri tshi divha nga mafhungo a bugu yawe.

Mbuno**Vho Luvhani**

- **Vho Luvhani vho olwa sa mufumakadzi ane a kondelela.** Vha kondelela musi munna wavho a tshi vha tanutshela nge vha diwana vho dihwala ngeno Vho

NSC – Tsumbandila ya u maka

Madilaga vha tshi ri a vha tsha toda muñwe ñwana. U kondelela hu ita uri Tshifhiwa a bvelele vhutshiloni.

- **Vho olwa sa mufumakadzi ane a thonifha mvelele na maitete a Tshivenda.** Musi hu na u sa andana na mukalaha wavho vho vha tshi ya vha vhudza vhomakhadzi na vhomalume uri vha de vha dzudzanye mafhungo nga ndila ya mulalo. U thonifha mvelele zwo ita uri muta u si kwashee, hu vhe na u pfumedzana.
- **Vho olwa sa mufumakadzi ane a funa muta wawe.** Vho vha vha sa funi vhana vhavho vha tshi kwamea nga phambano vhubati havho na mukalaha wavho. Vho fhedza vho tou renga ndu Polokwane, uri vhana vhavho vha tsireledzee. Izwi zwi thusa uri Tshifhiwa a ite zwa tshikolo a si na mutsiko.
- **Vho Luvhani vho olwa sa mufumakadzi wa muhaga.** Izwi ri zwi vhona musu vha tshi hana u ngalangadza muhwalo/thumbu ye munna wavho a vha a tshi ri vha i thuthe. Ri dovha hafhu ra vhona vha tshi kuvhanganya vhadzulapo vha kusi kwa havho uri Vho Nicholson vha de vha bwisele khagala nga ha u bebwa ha ñwana e na lino lithihi uri a si vuholefali. Izwi zwi thusedza uri Tshifhiwa a aluwe e na thikhedzo ya mme awe.
- **Vho Luvhani ndi mufumakadzi a no hangwela.** Vha hangwela munna wavho Vho Madilaga naho vho vha vhaisa, vha dovha vha tenda u tuwa navho musu Tshifhiwa a tshi ya u ambara gaweni la zwa pfunzo ngei Germany. Izwi zwi thusedza Vho Madilaga na Vho Ana uri vha tende uri Tshifhiwa a si shenga.

Vho Madilaga

- **Vho Madilaga ndi munna ane a toda hu tshi pfiwa zwawe sa thoho ya mudi.** Vha toda Vho Luvhani vha tshi ngalangadza/thutha thumbu ine vha vha nayo ngauri vhone a vha tsha toda muñwe ñwana. Izwi zwi thusedza uri thero ya bugu i bveledzee zwavhudi.
- **Vha dovha hafhu vha vha munna a sa tikedzi muta wawe.** Izwi ri zwi vhona vha sa tikedzi Vho Luvhani musu ñwana wavho Tshifhiwa o bebwa e na lino lithihi. Izwi na zwone zwi nanisa uri thero i vhonele zwavhudi i khagala.
- **Ndi muthu a si na vhudifhinduleli.** Ri zwi vhona musu vha sa tsireledzi Tshifhiwa sa ñwana wavho musu a tshi khou sewa nga shango. Nga izwi ri vhona khotsi ane a khou hana ñwana wawe.
- **Munna wa u tambudza/vhaisa mufumakadzi wavho.** Musu vha tshi vhudza mufumakadzi wavho uri u vhidza havho muvhilini ho itwa nga u sa pfa havho.
- **Vha na tshitu.** Vha pwasha khaphu musu Vho Luvhani vha tshi vha vhudza uri khonani yavho Vho Tshiane o vha na ñwana wa vhubanu na vhubihi. Mvumbo idzi dzothe dzi ita uri thero i nane u bveledzea tshothe.

Vho Ana

- **Vho Ana ndi mufumakadzi wa u funesa mafhungo.** Izwi ri zwi vhona musu vha tshi vhudzisa Vho Mmboneni nga ha vhaeni vho daho mudini wa Vho-Madilaga.
- **Ndi mufumakadzi ane a kola.** Ri zwi vhona musu vha tshi hanisa ñwana wavho uri a songo tamba na Tshifhiwa ngauri ndi shenga.

- **Vha dovha hafhu vha vha mufumakadzi wa vhutendatenda.** Musi zwibudzana zwavho zwo vhulahlwa nga mmbwa vha ya nangani u vhonisa vha dovha vha vhidza nanga uri ide i bwele phamba getheni la Vho Madilaga.
- **Vho Ana ndi muthu ane a funa zwa u semana.** Izwi ri zwi vhona musu vha tshi sema Vho-Mmboneni uri a vho ngo vha vhudza vhaeni vhe vha vha vho da mudini wa Vho Madilaga.
- **Vha humbela pfarelo musu vho khakha.** Izwi ri zwi vhona musu vha tshi da mudini wa Vho Madilaga u humbela pfarelo kha zwothe zve vha khakhela muta uyu. Mvumbo dzothe dza Vho Ana dzi khwathisedza thero ya bugu iyi.

Magumo

Munwali o kona u bvisela khagala mvumbo dza vhaanewa/vhabvumbedzwa nga u shumisa Vho Luvhani, Vho Madilaga na Vho Ana a tshi toda u bvisela khagala muhumbulo muhulwane wa bugu iyi. Mafhungo othe a vhaanewa avha a thusedza uri thero ya bugu iyi i vhonele i khagala tshothe.

[25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO PFUFHI

- 7.1 Khudano ya nndav/ ngauri Vho Mainganye vha sinyutshela Vho Madilaga uri vho vha dzhenisa kha mafhungo ane a vha na vhuṭanzi nao. ✓ (2)
- 7.2 - Vho Mainganye vho olwa sa mukegulu a sa dzhii sia.
 - Vho Mainganye vho olwa sa mukegulu a re na ngoho.
 - Vho olwa sa mukegulu ane a disola na u humbela pfarelo arali o khakha.
 - Vho tanwa sa mukegulu ane a pfesesa mvelele ya Tshivenda.
 [ZWIVHILI fhedzi zwi pfallaho] ✓✓ (2)
- 7.3 Ndi tshipida tsha nyito i takuwaho/u bveledza mafhungo,✓ ngauri ndi hone hune u sa tangananedzwa ha riwana Tshifhiwa nge a bebwa e na liṅo nga khotsi awe Vho Madilaga ha khou bvela phanda.✓ (2)
- 7.4 Fhungo ili li thusedza u anetshela zwa phanda ngauri Vho Luvhani vha fhedza vha tshi pfulutshela Polokwane na riwana wavho Tshifhiwa vha sia Vho Madilaga.✓✓ (2)
- 7.5 Ro vha ro humbula uri nga murahu ha musu Vho-Mainganye vha tshi onesa, Vho Luvhani vha do vha litsha vha tuwa, fhedzi vha vha dzivhisa vha tshi tuwa uri vha thome vha vha itele zwiliwa vha konou tuwa.✓✓ (2)
- 7.6 Mulaedza ndi wa uri vhanna vha tea u tikedza vhafunwa vhavho arali hu na nyimele i sa takadziho mutani sa musu lu si lufuno lwa muthu.✓ Vho Madilaga vha latedza mufumakadzi wavho Vho Luvhani na u hana Tshifhiwa nge a bebwa e na liṅo lithihi.✓ (2)

- 7.7 Siangane na fhethuvhupo zwa Tshandebvu hune ha vha mahayani, vhathu vha dzula nga u solana, vha a divhelana mafhungo vha tshi kolelana, zwo katela na u sa tikedzwa nga munna wavho Vho Madilaga, zwo tutuwedza Vho Luvhani uri vha pfulutshele Polokwane uri vhana vhavho vha kone u dzhena tshikolo zwavhudi vha si na mutsiko.√√ (2)
- 7.8 Masiandaitwa o vha a uri:
 - Tshifhiwa o sasaladza nga shango.
 - Zwo vhanga uri muta u balangane musi Vho Luvhani vho pfulutshela Polokwane.
 - Zwo vhanga uri khoroni ya muḁi wavho hu bwelwe mishonga.
 [Mbuno MBILI dzi pfalaho] √√ (2)
- 7.9 Vhudipfi ha u pfela vhutungu/vhavhalela/u vhilahela.√ Vho Mainganye vha khakhathini ya u lamula nndwa vhukati ha khaladzi na muvhuye wavho Vho Luvhani.√ (2)
- 7.10 Ndivho ya u shumisa Vho Phophi ndi ya u sumbedzisa uri:
 - Hu na vhafumakadzi vha sa dzhii mafhungo a badani kana ane vha a pfa nga ndila/hu na vhathu vha sa tikedzi zwine khonani dza ita arali zwo khakhea.√ Vho Phophi vha kaidza khonani yavho Vho Maambavhaiwe u sokou amba zwithu zwine vha si vhe na vhuḁanzi nazwo na u sokou didzhenisa kha mafhungo a sa vha kwami.√ (2)
- 7.11 - Ndo vha ndi tshi nga vha eletshedza uri vha tshile zwavhudi na vhahura vhavho.
 - Ndo vha ndi tshi nga vha eletshedza uri muthu ha tei u kolela vuholefhali vhu re kha vhaiwe vhathu.
 - Ndo vha ndi tshi do vha eletshedza uri vha songo tenda u fhurwa nga nanga.
 [Maraga MBILI kha mbuno MBILI dzi pfalaho.]√√ (2)
- 7.12 Ndi sasaladza:
 - Tshituḁu tshine Vho Madilaga vha vha natsho.
 - A vha tangedzi Tshifhiwa niwana wavho.
 - A vha tikedzi mufumakadzi wavho musi a tshi toḁa thuso.
 - Vha tambudza mufumakadzi wavho lwa muya.
 - A vha na vhudifhinduleli sa munna mutani.
 [Maraga THARU kha mbuno THARU dzi pfalaho.]√√√ (3)
 [25]

MBUDZISO YA 8: *ISHA LA MITODZI* – MBUDZISO NDAPFU

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khritheria 5(12 – 15) 8 – 10
- Arali e kha khritheria 4(9 – 11) 6 – 7
- Arali e kha khritheria 3(6 – 8) 4 – 5
- Arali e kha khritheria 2(4 – 5) 2 – 3
- Arali e kha khritheria 1(0 – 3) 0 – 1

ADENDAMU

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musu vha tshi tola/maka mbudziso iyi.
- Vhalingiwa vha nga nekedza tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musu vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re kha siatari la u fhedza musu vha tshi tola/ maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Mvumbo ndi ndila ine muñwali a ola/bvisela khagala vhaanewa/vhabvumbedzwa o sedza vhuvha havho/zwine vha tshilisa zwone. Vhaanewa/vhabvumbedzwa ndi vhatu khumbulelwa vhane muñwali a vha shumisa u bvedza bugu yawe. Thero/ muhumbulo muhulwane ndi zwine muñwali a tama ri tshi ñivha nga mafhungo a bugu yawe.

Mbuno

Vho-Loshani

- **Vho-Loshani ndi munna a sa fhulufhedzei kha muta wawe.** Vha funana na Maria ngeno vhe na mufumakadzi wavho Vho Josephine. Izwi zwi totomodza thero.
- **Vho-Loshani ndi khonani mmbi.** Vha ñiita khonani ya Aifheli ya vhukuma ngeno vha tshi funana na Maria musidzana wawe.
- **Ndi munna wa tshituhu.** Izwi ri zwi vhona musu vha tshi tenda u dzudzanya muyanya wa Aifheli na Maria nga tshikapikapi ngeno vha tshi tou vha na vhuñanzi uri thumbu ye Maria a i hwala ndi yavho.
- **Ndi muthu a sa koni u imela mafhungo avho.** Musu vhana vho no tshinyana Vho-Loshani vha a pfulutshela Shakadza vha ñikumudzela halwa.

- **Vho-Loshani ndi munna wa tshiphiri.** Izwi ri zwi vhona musu vha tshi dzumba mafhungo a uri muhwalo/thumbu ya Maria ndi yavho vha tutuwedza Maria uri a pomokedze Aifheli. Mvumbo idzi dzothe dzi thusedza uri thero i nane u vha khagala tshothe.

Aifheli

- **Aifheli ndi munna wa lufuno.** Ri zwi vhona a tshi funana na Maria a fhedza a tshi mu mala.
- **Ndi munna ane fhulufhedzea kha mufumakadzi wawe.** Izwi ri zwi pfa musu Maria a tshi sumbedza uri ha todi u mu khakhela saizwi o mu lugela.
- **Ndi munna a si na vhutevheleli ha zwitshela.** Musu vha muta wa hawe vha tshi ri Vho-Loshani vha songo vha muwe wa vha dzudzanyi wa munyanya, Aifheli ha ngo toda u divhesesa uri ndi ngani vha tshi khou haneliwa.
- **Ndi muthu ane a hangwela.** Ri zwi vhona musu a tshi hangwela Maria nga murahu ha musu tshiphiri tsho no bvela khagala uri Rotondwa ndi nwana wa Vho-Loshani.
- **Muthu ane a fhulufhela khonani yawe na musidzana wawe.** Aifheli u tendela Vho-Loshani vha tshi fhelekedza musidzana wawe hayani ngeno a tshi fhulufhela na Maria uri a nga si fune muwe munna. Mvumbo ya Aifheli ya u fhulufhela vathu i nanisa thero ya ngea iyi.

Maria

- **Maria ndi musidzana a sa fhulufhedzei.** Izwi ri zwi vhona musu a tshi funana na Vho-Loshani ngeno ene a na mutannga wawe Aifheli a fhedza o khakhisea a vha na thumbu/mihwalo ya Vho-Loshani.
- **Maria ndi musidzana wa mazwifhi.** Ri pfa a tshi zwifhela khonani yawe Alice uri ene Vho-Loshani ha funani navho saizwi vhe khonani, vha dovha vha vha shaka la Aifheli. U dovha a zwifhela na mme awe uri phungo ine vha khou pfa nga mazwale wavho ya uri ene u funana na Vho-Loshani a si yone.
- **Musidzana wa tshituhu.** Afha ri pfa a tshi tenda Vho-Loshani vha tshi mu tutuwedza uri a pomotshedze Aifheli mihwalo/thumbu i si yawe.
- **Maria ndi musidzana wa zwiphiri.** U dzumbela Aifheli uri thumbu ine a vha nayo ndi ya Vho-Loshani, u swika ngoho i tshi bvela khagala musu vhana vho no tshinyana.
- **Ndi muthu ane a toda hu tshi itiwa zwine a funa.** Izwi ri zwi vhona musu a tshi toda munyanya u tshi itwa nga murahu ha minwedzi mivhili ngeno Aifheli a tshi ri minwedzi mitanu. U dovha hafhu a toda u pfulutshela Thohoyandou musu o no malana na Aifheli, a tshi toda u dzumba vhumala ha uri nwana a nga di bebwa a tshi fana na Vho-Loshani. Kutshilele kwa Maria kwa u sa fhulufhedzea ku nanisa vhuhulu ha thaidzo/muhumbulo muhulwane.

Magumo

Munwali o kona u bvisela khagala mvumbo dza vhaanewa/vhabvumbedzwa nga u shumisa Vho Loshani, Aifheli na Maria bveledza thero ya bugu yawe.

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

Proudly South African

Iyani kha siatari li tevhelaho

[25]

MBUDZISO YA 9: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO PFUFHI

- 9.1 Ndi khudano ya nga nnda,√ ngauri ri khou pfa hu na fhambana ha maipfi vhukati ha Musatondwa na khotsi awe Vho-Loshani, a tshi khou toda u divha ngoho ye vha mu dzumbela yone uri ene na Rotondwa ndi dzikhaladzi.√ (2)
- 9.2 - Musatondwa o olwa sa musidzana wa muhaga ane a imela mafhungo awe.
- Musatondwa o olwa sa musidzana ane a funa vhabebi vhawe.
- Musatondwa ndi musidzana ane a si hume kha muano une a ita.
[ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho] √√ (2)
- 9.3 Ndi tshipida tsha mathakheni,√ ngauri ndi hone hune tshiphiri tsha uri Rotondwa ndi niwana wa Vho-Loshani tsha bvela khagala.√ (2)
- 9.4 Fhungo ili li thusedza u anetshela zwa phanda ngauri ri pfa Musatondwa na Rotondwa vha tshi fhedza vho dzula vhothe sa munna na musadzi vha fhedza vho beba na niwana.√√ (2)
- 9.5 Ro vha ro humbula uri nga murahu ha musi Musatondwa o no wanulusa ngoho ya uri Rotondwa ndi khaladzi awe u do fhedza a tshi mu litsha, fhedzi u fhedza a tshi isa phanda na u funana nae lune vha fhedza vha tshi dzula vhothe.√√ (2)
- 9.6 Mulaedza muhulwane ndi wa uri u sa vha na ngoho na u dzula na tshiphiri a zwo ngo luga ngauri zwi fhedza zwi tshi lutanya vhana na vhabebi.√ Vho Loshani vha fhedza vha tshi lutana na niwana wavho Musatondwa nge vha mu dzumbela tshiphiri tsha uri Rotondwa ndi niwana wavho.√ (2)
- 9.7 Siangane na fhethuvhupo zwa Folovhodwe hune ha vha mahayani, vhathu vha dzula nga u solana, vha a divhelana mafhungo, zwo ita uri Vho-Loshani vha pfulutshela Shakadza nge vha vha vhe na thoni nge tshiphiri tsha vha tsho bvela khagala uri Rotondwa ndi niwana wavho.√√ (2)
- 9.8 Masiandaitwa o vha a uri:
- Aifheli u alusa niwana wa muwe munna.
- Aifheli u fhedza a tshi mala mufumakadzi a sa fhulufhedzei khae/u dzhena mbinganoni na mufumakadzi a sa fhulufhedzei.
[Mbuno MBILI dzi pfalaho] √√ (2)
- 9.9 Vhudipfi ha u pfa vhutungu/vhilahela/dinalea.√ Musatondwa u khou pfa vhutungu nahone u khou kombetshedzea u isa phanda na u funana na Rotondwa ane a vha khaladzi awe.√ (2)

- 9.10 Ndivho ya u shumisa Vho Josephine ndi ya u sumbedzisa uri:
 - Hu na vhafumakadzi vhane vha kutela vhuada vhu itwaho nga vhanna vhavho naho vha tshi khou vhaiswa.√ Vho Josephine vha kutela vhuada ha munna wavho Vho-Loshani ha musi vho tshinya Maria musidzana wa khonani yavho.√ (2)
- 9.11 - Ndo vha ndi tshi nga mu eletshedza uri a litshe u isa phanda na u funana na Rotondwa ngauri ndi khaladzi awe.
 - Ndo vha ndi tshi nga mu eletshedza uri a ye kha vhashumelavhapo uri a wane thuso.
 - Ndo vha ndi tshi nga mu eletshedza u ya u wana thuso kha vhafunzi.
 [Maraga MBILI kha mbuno MBILI dzi pfalaho.]√√ (2)
- 9.12 Ndi sasaladza:
 - Tshituhu tshine Maria a vha natsho.
 - U vhaisa Vho Josephine nga u funana na munna wavho Vho Loshani.
 - U pometshedza Aifheli iwana ane a si vhe wawe.
 - U dzumba tshiphiri na kha khonani dzawe.
 - Ha fhulufhedzei kha mufunwa wawe Aifheli.
 [Maraga THARU kha mbuno THARU dzi pfalaho.]√√√ (3)
 [25]

FOLUKUŁOO

KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – RV Tshikovhi

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO* (MBUDZISO NDAPFU)

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khritheria 5(12 – 15) 8 – 10
- Arali e kha khritheria 4(9 – 11) 6 – 7
- Arali e kha khritheria 3(6 – 8) 4 – 5
- Arali e kha khritheria 2(4 – 5) 2 – 3
- Arali e kha khritheria 1(0 – 3) 0 – 1

ADENDAMU

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.
- Vhalingiwa vha nga nekedza tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re kha siatari la u fhedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Khudano ndi u sa andana ha vhaanewa/vhabvumbedzwa kana zwigwada zwa vhatu buguni ya folukułoo. Izwi zwi nga vhangwa nga zwithu zwo fhambanaho hu tshi katelwa matshilisano, kuhumbulele, vhurerele, politiki na zwiñwe. Hu na tshaka mbili dza khudano: khudano ya nga nda na ya nga ngomu. Vhaanewa/vhabvumbedzwa ndi zwipuka/vhathukhumbulelwa vhane muñwali a vha shumisa u bvedza mafhungo a lungano lwawe.

Mbuno

[Afha vhalingi vho nea tsumbo dzavho, vhalingiwa vha nga di shumisa tsumbo dzo fhambanaho na idzi, tenda dza vha dzi tshi khwathisedza likumedzwa.]

- Nga lungano lwa 'Kudele kwa lufu,' muṛwali u ṭana khudano i re hone vhukati dongololo na luaviavi musi zwo fariswa milaedza yo fhambanaho i yaho vhathuni. Dongololo lo fariswa mulaedza wa uri vhathu vha songo fa tshoṭhe ngeno Luaviavi lwone lwo fariswa mulaedza wa uri vhathu vha tshi fa vha si tsha vuwa.
- Vhathu na vhone vha na khudano ya nga ngomu ya nyofho ya lufu; vha fhedza vho vhamba maano a u ruma luaviavi na dongololo ha vhadzimu uri zwi vha thuse.
- Ri vhona khudano ya nga ngomu ine vhathu vha vha nayo nga riwambo wa kutshilele kwa dongololo. Izwi ri zwi vhona nge dongololo la ṭanwa li tshi funesa mbula lune zwa vho li lindedza kha u swikisa mulaedza vhathuni nga tshifhinga tsho teaho. Izwi zwi ita uri vhathu vha sedze dongololo nga ito la u koda thanga ngauri la lenga u swikisa mulaedza wavhudi khavho.
- Ri dovha hafhu ra vhona khudano ya nga ngomu ine vhathu vha vha nayo ngauri vha divha uri dongololo li na luvhilo luhulu nga maanda lune lo vha li tshi nga swikisa mulaedza nga u ṭavhanya vhathuni, fhedzi la vho lenga u swikisa mulaedza nga u la lo katana mbulani lwa tshifhinga tshilapfu. Mafhungo aya a ri ṭanela vhathu vane a vha na tshipikwa na mbonelaphanda lune vha vho ungeledzea nga zwiṛwe zwi si na ndeme, zwa vho vha lengisa na u vha lindedza kha u bvelela havho na u disela vhanwe vhathu thaidzo ine ya disa u lwedzana ha mihumbulo vha tshi ṭoda thandululo.
- Ri dovha hafhu ra vhona khudano ya nga ngomu ine vhathu vha vha nayo nga nthani ha mulaedza wo swikiswaho nga luaviavi wa uri vhathu vha fe tshoṭhe. Khaedu ya lufu ya dzhena mutani u wana vhathu vha tshi hanganea vha si tsha divha uri vha iteni, ho anda u lwedzana ha mihumbulo. Luaviavi naho lu tshi tshimbila nga u ongolowa lwo kona u swikisa mulaedza nga tshifhinga, ndi zwine na namusi vhathu vha tshi fa vha si tsha vuwa. Lu ṭaniwa sa muanewa ane ha xedzi ndivho na tshipikwa naho hune a ya hone hu tshi konda u swikea nga tshifhinga. Namusi lufu lwa wa mutani mashaka na dzikhonani vha dzhena kha thaidzo khulu ya u ṭutshelwa nga mufunwa wavho.

TSHIKHODO TSHA THOVHELE MUTHUHATHONIWI RAMMBUDA

- Nga tshikhodo tsha sialala tsha Thovhele Muthuhathoniwi Rammbuda, murendi u ṭana khudano i re hone kha tshikhodo tsha Thovhele Muthuhathoniwi Rammbuda, ane nga tshifhinga tsha dzinndwa musi a tshi shavha maswina a gidima u fana na muvhuda.
- Ri vhona khudano ya nga nda Thovhele Muthuhathoniwi ya musi arali a tshotelwa nga maswina u tsa luwani nga makumbe o nembelelaho.
- Ri dovha hafhu ra vhona khudano ya nga nda kha tshikhodo tsha Thovhele Muthuhathoniwi Rammbuda hune nga zwifhinga zwa dzinndwa a bveledzwa a tshi shavhela bakoni li re Tshavhadinda.
- Ri dovha hafhu ra vhona khudano ya nga nda kha Thovhele Muthuhathoniwi Rammbuda nga zwifhinga zwa dzinndwa hune a shumisa zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwa u lwa na thaidzo/khaedu dzine a ṭangana nadzo vhutshiloni.

- Ri dovha hafhu ra vhona khudano ya nga nnda kha Thovhele Muthuhathoniwi Rambuḁa ine ya sumbedza uri Thovhele uyu ha levhelwi ngauri ndi khosi ya vuhali, vhe a vha a tshi kuḁana navho vho vha vha tshi kundwa.

MURERO

- Murero uyu u ṭana khudano vhukati ha vhathu vhavhili vhane vha nga si kone u dzula vhoṭhe fhethu huthihi. Zwa ralo vha ḁo dzulela u lwa tshifhinga tshoṭhe

Magumo

Muṇwali o kona u shumisa vhaanewa/vhabvumbedzwa u bveledza khudano kha lungano, tshikhodo na murero zwo newaho. Ro vhona khudano nnzhi dzo bvelelaho vhukati ha vhaanewa/vhabvumbedzwa. Izwi zwi ita uri mafhungo a lungano, tshikhodo na murero zwi nyanyule vhavhali.

[25]

MBUDZISO YA 11: *KHUVHANGANYO YA FOLUKULO* – MBUDZISO PFUFHI

MBUDZISO YA 11 – MBUDZISO PFUFHI

PHINDULO DZA TSHIPIDA TSHA: LUNGANO

- 11.1 Ndi lungano lwa manditi.√ Ngauri lu sumbedza hu tshi vha na u shanduka ha vhatukana vha tshi vha dzindau.√

KANA

Ndi folukutheili.√ Ngauri vhaanewa vha hone ndi vhathu na phukha.√
[Maraga I kha lushaka, na I kha thikhedzo.] (2)

- 11.2 Maipfi aya a ṭana tshipida tsha mutumbu,√ ngauri ndi hone hune muanetsheli a vḁudza vhatsheshelesi uri mafhungo a khou tshimbila nga ndila-ḁe afha kha mutumbu wa lungano.√ (2)

- 11.3 Mafhungoni aya muṇwali/muanetsheli u ṭana muvhuda sa phukha ya vḁutali na u funesa u amba ngoho/u thusa.√√ (2)

- 11.4 Muḁi u re vhukati ha ḁaka u thusedza u anetshela zwa phanda musi vhatukana vha tshi shanduka vha vha ndau vha vho toda u ḁa vḁala vhasidzana/ḁakani hu anzela u bvelela ha zwithu zwi ofhisaho vhukuma.√√ (2)

- 11.5 Muanetsheli u tama ri tshi guda uri vhasidzana vha songo tenda u fhurwa nga vhatukana vhane vha si vha ḁivhe ngauri zwi nga vha dzhenisa khomboni.√√ (2)

11.6 Muanetsheli u toda u sumbedza uri shangoni hu na vhatu vhane vha nyadzisea, fhedzi vha tshi nga thusa vhatu nga vhatu na lufuno zwine vha vha nazwo.√√ (2)

- 11.7
- Ndo vha tshi do vhiga mulandu mapholisani.
  - Ndo vha ndi tshi do toda thuso kha vhashumelavhapo.
  - Ndo vha ndi tshi do humbela lushaka uri vha bve fulo la u toda vhananga.

[ZWIRARU fhedzi na zwiwe zwi pfallaho.]√√√ (3)

PHINDULO DZA TSHIBVELEDZWA TSHA D: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)

11.8 Mukhodi u bvisela khagala uri Makwinda a Tshiungani ndi vhatu vha vhufuwi.√√ (2)

- 11.9
- I tana Tshiungani hu vhupo vhune ha tenda vhufuwi.√
  - Mutaladzi wa 3 u tana vhupo ha Tshiungani hu fhethu ha khombo ngauri hu na zwivhanda.√ (2)

11.10 Vhatu ri tea u thonifha na u tevhedza milayo ya vhupo na vhurereli havho.√√ (2)

11.11 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri mvelele ya Tshivenda i tenda kha uri arali vhatu vha na thaidzo, vha ya zwifhoni vha rerela uri thaidzo yavho i fhele.√√ (2)

11.12 Ndi a tendelana nae, ngauri nga mvelele ya Tshivenda arali vha vha na thaidzo vha a ya vha rerela/phasa zwifhoni.√√ (2)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

MBUDZISO YA 12: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO NDAPFU

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khritheria 5(12 – 15) 8 – 10
- Arali e kha khritheria 4(9 – 11) 6 – 7
- Arali e kha khritheria 3(6 – 8) 4 – 5
- Arali e kha khritheria 2(4 – 5) 2 – 3
- Arali e kha khritheria 1(0 – 3) 0 – 1

ADENDAMU

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musu vha tshi tola/maka mbudziso iyi.
- Vhalingiwa vha nga nekeda tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musu vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re kha siatari la u fhedza musu vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Khudano ndi u fhambana ha mihumbulo hune ha vha hone vhukati ha vhatambi/vhabvumbedzwa; zwigwada zwa vhatu kana mutambi ene mune. Hu na tshaka mbili dza khudano: Khudano ya nga nda ine ya vhone zwi khagala vhukati ha vhatambi/zwigwada na khudano ya ngomu ine mutambi/mubvumbedzwa a lwedzana na mihumbulo yawe ene mune. Vhatambi ndi vhatukhumbulelwa vhane muniwali a vha shumisa u bvedza mafhungo a dirama yawe.

Mbuno

Khudano dza nda

- Hu vha na khudano vhukati ha Vho-Nefefe na Mashudu musu vha tshi khou mu kaidzela u vhuya hawe vhusiku.

- Vho-Nefefe vha kuḁana na Vho-Marita musi Vho-Marita vha tshi khou imelela Mashudu kha zwiito zwawe zwi si zwavhudi.
- Khwathisani u rwa Mashudu a tshi khou mu rwela vhubva have ha u sa toda u shumá mishumo ya hayani na u funesa have vhatukana.
- Hu vha na khudano vhukati ha Khwathisani na mme awe Vho-Marita musi Khwathisani a tshi vha kaidzela u lema havho Mashudu.
- Hu vha na khudano vhukati ha Mashudu na Lufuno musi zwo wanala uri Lufuno u vho funana na Susan.
- Hu vha na khudano vhukati ha Lufuno na Tshibio vha tshi lwela Mashudu.
- Musi Lufuno a tshi rwa Mashudu a tshi mu rwela uri u funana na Tshibio.
- Mudedezi Vho-Ludwevha vha fhambana na Mashudu nge a si ite mushumo wa tshikolo.
- Vho-Marita vha sema Vho-Ludwevha vha tshi vha semela uri vha khou fhesa Mashudu mishumo ya tshikolo na u mu phanishela u sa riwala mishumo yeneyo.
- Vho-Nefefe vha rwa Mashudu vha tshi mu rwela u sa riwala mishumo ya tshikolo na u sa thonifha vhadededzi tshikoloni.
- Mashudu u sema mme awe Vho-Marita a tshi vha semela uri a vho ngo mu bikela mbuvha na u hana uri a tuwe na Tsaniwani wa garaba nga murahu ha musi vho vha na muloro u shushaho.
- Hu vha na tsemano vhukati ha Heleni na Tsaniwani vha tshi semanela uri Tsaniwanai o vhuya na muwe musadzi a no bva Venda.
- Khudano vhukati ha Mashudu na Heleni musi a tshi mu pandamedza nga lufhanga ngauri u khou funana na Tsaniwani munna wawe, Mashudu a shavhela badani a mbo di thulwa nga goloi a lovha.

Khudano ya ngomu

- Tsaniwani u vha na u kuḁana ha mihumbulo musi o no funa Mashudu saizwi ene a na mufumakadzi wawe Heleni.
- Vho-Marita vha vha na khudano ya nga ngomu, vha a disola kha u lema havho Mashudu hune vha vho fhedza vha tshi divhulaha.

Magumo

Muniwali wa dirama iyi o kona u shumisa vhatambi/vhabvumbedzwa u bvisela khagala khudano dzo fhambanaho. Mafhungoni a dirama iyi Vho-Marita nga nthani ha u lema Mashudu, vha fhambana na Khwathisani, Vho-Nefefe, Vho-Ludwevha khathihi na u fhambana ha vhanwe vhatambi zwa thusedza u bvedza khudano ya dirama iyi. [25]

MBUDZISO YA 13: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO PFUFHI

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

- 13.1 Khudano i khou vhangwa ngauri Mashudu u vho funana na Tshibio, ngeno Lufuno a tshi vhona a tshi khou dzhielwa mufunwa wawe.√√ (2)
- 13.2 Ndi nyito i takuwaho/u bvedza mafhungo.√ Ngauri ri vhona thaidzo ya Mashudu ya u funesa vhatukana i tshi khou nana u hula.√ (2)
- 13.3 - Mashudu o olwa sa muthu a sa funi tshikolo.
- Mashudu o olwa sa muthu ane a funesa vhatannga.
- U olwa sa muthu ane a toda u gidimela nzeo.
[ZWIVHILI fhedzi zwi pfallaho.]√√ (2)
- 13.4 Ndi tshifhinga tsha zwino.√ Ndi hune ra wana vhatannga vha tshi lwela musidzana/musidzana u a funa vhatannga vhanzhi.√ (2)
- 13.5 Ndi vhudipfi ha u sinyuwa/u sa vha na ndavha.√ Ngauri u ri u divha uri naho Tshibio a nga mu tala u do wana muwe muthannga.√ (2)
- 13.6 Aironi ya dirama ndi ha musi Lufuno a sa zwi divhi uri u khou ya u taliwa nga Mashudu ngeno riṅe vhavhali ri tshi zwi divha/Mashudu o vha a sa zwi divhi uri Tsaniwani u na musadzi Heleni ngeno riṅe vhavhali ri tshi zwi divha.√√ (2)
- 13.7 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri vhomme vha songo lema vhana vhavho vha vhasidzana ngauri zwi na masiandaitwa a si avhudi.√ Vho-Marita vha lema Mashudu nga u mu tendela a tshi ita zwa vhatukana a vho fhedza o lovha nge a thulwa nga goloi a tshi khou pandamedzwa nga lufhanga nga Heleni musadzi wa Tsaniwani.√ (2)
- 13.8 Mutani wa ha Nefefe ho pfumiwa, hune Vho-Marita a vho ngo funzea a vha vhoni ndeme ya pfunzo, Vho-Marita vha lema Mashudu vha dovha hafhu vha mu tutuwedza u funana na vhatukana vhanzhi zwa sia Mashudu a tshi litsha tshikolo a shavha na munna wa garaba.√√ (2)
- 13.9 Sa vhavhali ro vha ro lavhelela uri Mashudu u do swika a dzula zwavhudi na Tsaniwani fhedzi a vho fhedza o lovha o thulwa nga goloi/Ro vha ri sa lavhaleli uri Vho-Marita nga u lema havho Mashudu vha nga fhedza vho divhulaha.√√ (2)

- 13.10 - Vho-Marita ndi mufumakadzi ane a lema niwana, ngeno vho Nefefe vha sa lemi niwana.
 - Vha tutuwedza niwana u ita zwa vhatukana ngeno Vho-Nefefe vha sa toti niwana a no ita zwa vhatukana.
 - Ndi mufumakadzi sa tutuwedzi niwana kha zwa tshikolo ngeno Vho-Nefefe vha tshi tutuwedza vhana u dzhena tshikolo.
 - Vho-Nefefe vho funzea ngeno Vho-Marita vha songo funzea.
 [ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho].√√ (2)
- 13.11 Ndi nga sasaladza uri:
 - Tsaniwani ha fulufhedzei kha mufumakadzi wawe Heleni.
 - Tsaniwani ha vhudzi Mashudu ngoho ya uri u na mufumakadzi Heleni.
 - Tsaniwani u na vhumbulu, u dzumba Mashudu ha khotsimunene wawe Vho-Managa.
 [ZWIRARU fhedzi zwi pfalaho.]√√√ (3)
- 13.12 Ndi a mu pfela vhutungu ngauri:
 - Tsaniwani o vhuya na muwe mufumakadzi o songo mu vhudza.
 - O vhulahisa Mashudu a songo diimisela.
 - O tshutshudzwa nga Sara uri a mu shushudze nga lufhanga.

KANA

- A thi mu pfeli vhutungu ngauri:
 - Heleni o vhulahisa Mashudu nge a mu pandamedza nga lufhanga a thulwa nga goloi a lovha.
 - O vha o tea o dzula fhasi na munna wawe vha dzudzanya mafhungo.
 - O vha o tea a songo tenda u tshutshudzwa nga Sara uri a shushedze Mashudu nga lufhanga
 [ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho.]√√ (2)
 [25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

MBUDZISO YA 14: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza mbuno: 15

Maraga dza tshivhumbeo na luambo: 10

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Arali e kha khritheria 5(12 – 15) 8 – 10
- Arali e kha khritheria 4(9 – 11) 6 – 7
- Arali e kha khritheria 3(6 – 8) 4 – 5
- Arali e kha khritheria 2(4 – 5) 2 – 3
- Arali e kha khritheria 1(0 – 3) 0 – 1

ADENDAMU

- Izwi hu tou vha mutheo wa u tola/maka mbudziso iyi. Zwi tevhelaho kha zwi shumiswe sa tsumbandila/maga a u thusedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.
- Vhalingiwa vha nga nekedza tsumbo/vhupfiwa/mbuno dzo angalalaho vhukuma musi vha tshi tikedza makumedzwa/vhuimo/kuvhonele kwavho.
- Kha vha shumise rubriki i re kha siatari la u fhedza musi vha tshi tola/maka mbudziso iyi.

Marangaphanda

Khudano ndi u fhambana ha mihumbulo/u sa andana vhukati ha vhatambi/vhabvumbedzwa; zwigwada zwa vhatu kana mutambi ene mune. Hu na tshaka mbili dza khudano, hu vha na khudano ya nga nda ine ya vhonala zwi khagala vhukati ha vhatambi/zwigwada na khudano ya ngomu ine mutambi/mubvumbedzwa a lwedzana na mihumbulo yawe ene mune. Vhatambi ndi vhatukhumbulelwa vhane muniwali a vha shumisa u bvedza mafhungo a dirama yawe.

Mbuno

Khudano ya nda

- Hu vha na khudano ya nga nda musi Vho Gangashe na Vho Mudzulikutama vha tshi khou vhalahedzwa nga zwiito zwa Maforotereke vhane vha khou tambudza vhadzulapo na u dzharatela shango le vha tou swielelwa lwa tshifhinganyana.
- Hu vha na khudano vhukati ha Maforotereke na vhalanda vha Tshilwavhusiku, lune Maforotereke a vho vha shushedza nga zwigidi.

- Mphelekedzeni u kuḁana na Maforotereke musi a tshi rwelwa u wanala a tshi khou toḁou tswa khuhu, zwe ha fhedza ho vhulawa na mmbwa dzawe mbili na ene a fhedza o lovha nga nthani ha mafuvhalo.
- Ntsieni u kuḁana na Maforotereke musi vha tshi mu rwela uri kholomo ye a vha a tshi khou i hama yo raha khamelo.
- Vhalanda vha Tshilwavirusiku vha kuḁana na Maforotereke nga murahu ha musi vha tshi rwa Ntsieni, madzuloni a u ri hu dzudzanywe mafhungo vha vho shakuliswa.
- Ledia u luḁana na munna wawe Luka musi Ledia a tshi mu eletshedza uri vha pfuluwe.
- Luka u sinyuswa nga Piet we a ri Afrika li na vhaṅe vhaḁo vhaṅe vha vha vharema.
- Luka u sinyuswa nga Derek a tshi ri vharema na vhone ndi vhathu a si dziphukha.
- Mmbi ya Thovhele Tshilwavirusiku i kuḁana na Maforotereke lwe vha fhedza vha tshi tshothela maforetereke vhusiku vha vha vhulaha.

Khudano ya ngomu

- Khosi Vho Tshilwavirusiku vha vha na khudano ya nga ngomu musi vha tshi khou dinwa nga zwine mavhuru vha si tsha toḁa u tuwa shangoni lavho.
- Tshilwavirusiku u vha na khudano ya nga ngomu a humbula u lugisela u bva pfumo la u lwa na Maforotereke.

Magumo

Munwali wa ḁirama iyi o kona u shumisa vhatambi/vhabvumbedzwa u bvisela khagala khudano dzo fhambanaho. Hu vha na khudano vhukati ha Maforotereke na Vho-Tshilwavirusiku na vhadzulapo vha Swongozwi khathihi na vhukati ha vhaiwe vhabvumbedzwa zwa thusedza kha u bveledza khudano ya ḁirama iyi. [25]

KANA

MBUDZISO YA 15: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

- 15.1 Khudano i khou vhangwa nga luṅwalo lwe lwa vha lu tshi bva Phiphirosi lwa uri Sekhukhune o vhulaha vhatshena vhanzhi.√√ (2)
- 15.2 Ndi nyito i takuwaho/u bveledza mafhungo.√ ngauri thaidzo ya Maforotereke ya u toḁou dzhiela vharema shango i khou ṅana i tshi ya. √ (2)
- 15.3 - Ndi muthu ane a ima kha zwine a toḁa naho hu tshi nga lwozwea vhutshilo ha vhathu
- Ndi munna a sa ofhi tshithu.
- Ndi muthu a sa funi vhathu vharema.
[ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho]√√ (2)

- 15.4 Ndi mudzedze wa tshifhinga tsha kale.√ Ngauri ndi tshifhinga tsha musi vhatshena vha tshi lwa na vharema vha tshi toda u vha dzhiela shango lavho.√ (2)
- 15.5 Vhudipfi ha u dinalea,√ ngauri u dinwa nga kuambeke kwa Luka ku no sumbedza uri ene u divha zwinzhi nga ha vhutshilo.√ (2)
- 15.6 Aironi ya dirama i vhonala musi Maforotereke vha sa divhi tshithu zwauri Tshilwavirusiku u khou ruma vhadinda vhawe u ya u vha vhulaha vhusiku ngeno rine vhavhali ri tshi zwi divha.√√ (2)
- 15.7 Muhumbulo muhulwane ndi wa uri naho vhatshena vha tshi vhenga vharema, hu divha na vhañwe vhane vha vha na mbilu dzavhudi dza u funa na u vhavhalela vharema.√ Ledia o vha a sa imi na Luka na vhañwe Maforotereke kha u shengedza na u vhulaha vharema.√ (2)
- 15.8 Swongozwi ndi shango la vharema line la vhuswa nga khosikhulu Thovhele Tshilwavirusiku lune a nga si tende u dzhielwa shango la vhokhotsi awe nga vhatshena o lavhelesa, zwenezwo zwa ita uri a vhulahe vhatshena.√√ (2)
- 15.9 Sa vhavhali ro vha ro lavhelela uri Maforotereke vha do vhulaha mmbi ya Tshilwavirusiku nga zwigidi fhedzi ho fhedza ho vhulahwa vhone nga mapfumo.√√ (2)
- 15.10 - Luka u na tshituhu, ngeno Piet e na vhuthu.
 - Luka u na lunyadzo u nyadza vhatshu vhahulwane ngeno Piet a tshi thonifha.
 - Luka u tenda uri muthu ha wani mbofholowo a tshi kha di tshila ngeno Piet a tshi ri mbofholowo i wanala muthu a tshi kha di tshila.
 [ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho.]√√ (2)
- 15.11 Ndi sasaladza uri:
 - Maforotereke vha vho dzharatela shango li si lavho vha songo tendelwa.
 - Vha vhulaha vhatshu vharema shangoni lavho.
 - Vha ita swili na u hana u tuwa shangoni li si lavho.
 [ZWIRARU fhedzi zwi pfalaho.]√√√ (3)

- 15.12 Ndi a mu pfela vhutungu ngauri:
- Mufumakadzi wawe o vhulahwa nga pfumo nga mmbi ya Tshilwavhuku.
  - Vhathu vha lushaka lwa hawe vho vhulahwa nga vhunzhi vhusiku vho edela.
  - Midi ya vha hawe yo fhiswa nga vhunzhi.

KANA

A thi mu pfeli vhutungu ngauri:

- O vha a tshi khou dzhiela vhathu vharema shango lavho.
  - Ha livhuwi thuso ye Vho-Tshilwavhusiku vha mu nea yone.
  - U dzhia vharema sa vhathu vha songo talifhaho.
- [ZWIVHILI fhedzi zwi pfalaho.]√√

(2)
[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
 MARAGAGUTE: 80

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U ȚOLA MAANEA A ȚITHERETSHA – MBUDZISO NDAPFU: VHURENDI [MARAGA: 10]

Khritheria	Vhukoni ha nȚhesa	Tshikili Tshone	Vhukoni ha vhuḁati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU Tseḁguluso ya Țhoḁo Tshidziki tsha mafhungo/u Khwatḁhisedza nga vhuḁanzi na Kupfeselele kwa tshibvedzwa ZRN = 6	5–6 -Tseḁguluso yo nwelelaho ya Țhoḁo -Mbuno dzo angalalaho dzi gobolaho; hu na Khwatḁhisedzo yo dziaho u bva kha tshirendo -U pḁesesa ha nȚhesa ha lushaka lwa linwalwa (vhurendi) na tshirendo	4 -U sumbedza u pḁesesa na u sengulusa Țhoḁo nga ndila yone -Phindulo ndi yo faredzaho zwidodombedzwa zwi khagala -Mbuno dzi pḁadzaho dzo nekedzwa, naho dzinwe dzadzozo dzi songo tou tikedzwa u swika heneḁho -U pḁesesa ha lushaka lwa linwalwa (vhurendi) na tshirendo	3 -Tseḁguluso i fushaho/linganelaho ya Țhoḁo -Hu na dzinwe mbuno dzavhuḁi dzi tikedzaho Țhoḁo -Naho dzinwe dza mbuno dzo tikedzwa, hu ḁi vha na vhuḁanzi vhu sa tendiseiho -U pḁesesa ha mutho ha lushaka lwa linwalwa (vhurendi) na tshirendo	2 -Tseḁguluso ya Țhoḁo i sa fushi -Hu na tshaedzo khulwane ya mbuno dzi tikedzaho Țhoḁo -Kupfeselele kwa fhasi kwa lushaka lwa linwalwa (vhurendi) na tshirendo	0–1 -A hu na u pḁesesa ha Țhoḁo -A hu na thikedzo u bva kha tshirendo -Mugudi ha na ndivho ya lushaka lwa linwalwa (vhurendi) na tshirendo
MARAGA DZA 6 TSHIVHUMBEO NA LUAMBO Tshivhumbeo, thevhekano i pḁadzaho na kuḁekedzwe kwa mafhungo Luambo, thouni na tshitaila yo shumiswaho kha maanea/phindulo ndapfu ZRN = 4	4 -Tshivhumbeo tsho lunzhedzanaho tshoḁthe -Mbuno dzo lundwa tshidele nahone dza bvedzwa zwi khagala tshoḁthe -Luambo, tshitaela, na thouni zwo vhubva, zwi a tokonya, nahone zwo lulama -A hu na vhuḁakhaki vhu vhonealaho ha girama, mupeleto na zwiga zwa u vhalala	3 -Tshivhumbeo tshi re khagala na mbuno dzi tevhelelanaho lu pḁadzaho -Thevhekano ya mbuno i a pḁadza -Luambo, thouni na tshitaela vhumzhi zwo lulama	2 -Hu ḁi vha na vhuḁwe vhuḁakhaki ha tshivhumbeo -Maanea/Phindulo i shaedza thevhekano yo fhatḁaho ya kupfeselele na ndumzhendunzhe -Luambo lwo faredza vhuḁakhaki vhu si gathi, thouni na tshitaela hunzhi zwo tea	1 -Tshivhumbeo tsho pulaniwa lwo khakheaho -Mbuno a dzo ngo dzudzanywa lu pḁadzaho -Vhuḁakhaki ha luambo vhu khagala -Thouni na tshitaila a zwo ngo tea	0–1 -Tshivhumbeo tsho khakhe tshoḁthe -Vhuḁakhaki vhumzhisah luambo na tshitaila
MARAGA 4					

THANYELANI: Arali mulingiwa a sa dzhiela zwi re ngomu lwa tshoḁthe a riwala maanea, kha vha mu avhele maraga dza 0 kha zwi re ngomu, tshivhumbeo na luambo.

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

Iyani kha siḁari i tevhelaho

KHETHEKANYO YA B NA C: RUBRIKI YA U ȚOLA/MAKA MAANEA A ȚITHERETSHA – PHINDULO NDAPFU: NGANEA/FOLUKUȚOO NA ȚIRAMA [MARAGA: 25]

Khritheria	Vhukoni ha nȚhesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhuḁati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU -Senguluso ya Țoho -Tshidziki tsha mathungo/u -Khwatshisedza nga vhuȚanzi na Țipfesele kwa tshibveledzwa	12-15 -Phindulo ya mathakhetshakheni/nȚhesa : 14-15 -Phindulo ya mathakheni/nȚha: 12-13 -Senguluso yo mwelelaho ya Țoho -Mbuno dzo angalalaho dzi gobolaho; hu na khwatshisedzo yo dziaho u bva kha tshibveledzwa -U pfesesa ha nȚhesa ha lushaka lwa Ținwalwa na tshibveledzwa	9-11 -U sumbedza u pfesesa na u sengulusa Țoho nga nȚila yone -Phindulo ndi yo faredzaho zwidodombedzwa zwi khagala -Mbuno dzinwe dzi pfadzaho dzo Țekedzwa, nah o dzinwe dzadzo dzi songo tou tikedzwa u swika henefho -Hu na vhuȚanzi ha u pfesesa lushaka lwa Ținwalwa na tshibveledzwa	6-8 -U pfesesa Țoho lwo linganelaho/hu songo goȚombelaho; a si zwoȚhe zwiȚalusi zwo dodombedzwa -Hu na dzinwe mbuno dzi tikedzaho Țoho -Manwe makumedzwa o tikedzwa, fhedzi vhuȚanzi a vhu tendisei tshifhinga tshoȚhe -U pfesesa Ținwalo na tshibveledzwa hu songo fhelelaho	4-5 -U pfesesa Țoho lwa u tou phuphuledza; a hu tou vha na zwinwe zwiȚalusi zwo senguluswaho nga vhuȚalo -Mbuno Țukhu dzi tikedza Țoho -Makumedzwa a tshimbilelanaho ndi maȚukutuku -U pfesesa huȚuku ha Ținwalwa na tshibveledzwa	0-3 -U pfesesa huȚukutuku ha Țoho -Ndingedzo yo rembedaho/i songo khwatshaho ya u fhindulo mbudziso -Makumedzwa ha tendisei na kathihi -Mugudi ha na ndivho ya lushaka lwa Ținwalwa kha tshibveledzwa
TSHIVHUMBEO NA LUAMBO -Tshivhumbeo, thevhekano i pfadzaho na kuȚekedzelwe kwa mathungo -Luambo, thouni na tshitaila zwo shumiswaho kha maanea/phindulo ndapfu	8-10 -Tshivhumbeo tsho lumzedzana tshoȚhe -Marangaphanda na magumo ndi zwa nȚhesa -Makumedzwa o vhekanywa zwavhuȚi nahone a bveledzwa zwi khagala -Luambo, tshitaela, na thouni zwo vhibva, zwi a Țokonya, nahone zwo lulama	6-7 -Tshivhumbeo tshi re khagala na makumedzwa a tevhelelanaho lu pfadzaho -Marangaphanda na magumo na dzinwe phara zwo dzudzanywa nga nȚila yo faranaho -U tevhekana hu pfadzaho ha makumedzwa -Luambo, thouni na tshitaela humzhi zwo lulama	4-5 -Hu na vhuinwe vhuȚanzi ha tshivhumbeo -U pfadzana ndunzhendunzhe zwi Ți vha hone, fhedzi zwo faredza vhuḁakhi -Hu na vhuḁakhi vhu vhalalaho ha luambo; thouni na tshitaila humzhi zwo tea -Phara humzhi dzo lulama	2-3 -Tshivhumbeo tsho pulanwa nga nȚila yo khakheaho -Makumedzwa ho ngo vhekanywa nga nȚila i pfadzaho -Vhuḁakhi ha luambo vhu khagala -Thouni na tshitaela a zwo ngo tea -Phara dzo khakhea	0-1 -U shaea ha tshivhumbeo tsho pulanwaho zwi khakhisa thevhekano ya likumedzwa -Vhuḁakhi ha luambo ha tshitaila zwi itisa uri phindulo iyi i kundelwe i swikelela -Thouni na tshitaela a zwo ngo tea -Phara dzo khakhea
MARAGA 10 TL=10	20-25	15-19	10-14	5-9	0-4
MARAGANYANGAREDZI					

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

